

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۲/۱۲

فصلنامه مدیریت نظامی

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۱۶

سال بیست و چهارم، شماره ۱، بهار ۱۴۰۳

صص ۱-۲۷

مقاله پژوهشی

مدل نظام‌مند جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله تعالی)

سید اصغر غفاری^۱، حسین مهدیان^{۲*}، سعید سیدی^۳، جلال ترکشوند^۴

چکیده

جهاد تبیین به‌عنوان یکی از وجوه جهاد کبیر در معنای خاصش، ناظر به تقابل عملیاتی با جنگ هوشمند دشمن به‌خصوص بعد تبلیغی - رسانه‌ای آن موردتوجه است. این پژوهش، اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص جهاد تبیین را در قالب الگویی ارائه نموده است. پژوهش حاضر از نظر فایده و هدف از نوع تحقیقات کاربردی، از نظر رویکرد از نوع کیفی بر پایه پارادایم تفسیری و از نظر ماهیت و نوع مطالعه از نوع اکتشافی است. روش تحقیق این پژوهش «داده‌بنیاد» است که بر اساس آن و در راستای اهداف پژوهش به صورتی هدفمند و نظام‌مند به‌گونه‌ای که بتوان عصاره بینش فرماندهی معظم کل قوا در زمینه جهاد تبیین را استخراج، مفهوم‌سازی، مقوله‌سازی و سپس مدل‌پردازی نمود، موردبررسی و تحلیل قرار گرفته است. در همین راستا، در مرحله اول، تعداد ۱۴۷ گزاره در قالب ۱۱۳ مفهوم استخراج شد. در مرحله دوم ۶ مقوله اصلی جهاد تبیین: (عوامل علی، مقوله محوری، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) دسته‌بندی و احصاء شده و در مرحله سوم بر اساس الگوی نظریه استراوس کوربین مدل نظام‌مند اندیشه مقام معظم له در حوزه جهاد تبیین جهت تدوین دکترین و استراتژی‌های سیاسی، فرهنگی و امنیتی - دفاعی کشور در راستای مواجهه با جنگ پیچیده و ترکیبی دشمن ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: فرماندهی معظم کل قوا (مدظله)، جهاد تبیین، مدل نظام‌مند، روش داده‌بنیاد

مقدمه و بیان مسئله

۱- دانشجوی دکترای مدیریت دانشگاه علی ابن ابی طالب (ع) قم

۲- استادیار علوم سیاسی دانشگاه امام علی (ع) (نویسنده مسئول). ایمیل: hmahdian58@gmail.com

۳- دانش‌آموخته دکتری برنامه ریزی آموزشی - مدرس دانشگاه امام علی (ع)

۴- استادیار علوم سیاسی دانشگاه امام علی (ع)

گام دوم انقلاب اسلامی در شرایطی آغاز شده است که دنیای پیرامونی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران آکنده از آشوب‌ها و بحران‌های مختلف است و آینده‌پژوهان حوزه امنیت و دفاع نیز دربارهٔ وخیم‌تر شدن اوضاع هشدار می‌دهند. بااینکه در طول بیش از سه دهه سال گذشته، سیاست‌گذاران و مدیران امنیت ملی کشور توانسته‌اند از سد بحران‌های مختلف بگذرند و کشور را به کشتی ثباتی در منطقه ناآرام و متشنج خاورمیانه بدل کنند باید توجه ویژه‌ای به تهدیدات پیرامونی کشور داشته باشیم و با برنامه‌ای دقیق، آمادگی‌های دفاعی لازم برای مقابله با آن‌ها را کسب کنیم؛ لذا، این پژوهش در پی تبیین و تدوین نظام‌مند و هدفمند اندیشه فرماندهی معظم کل قوا با محوریت جهاد تبیین است. علت مدنظر قرار گرفتن و پرداختن به اندیشه‌های فرماندهی معظم کل قوا آن است که از نظر سابقه، فرمانده کل قوا با سابقه مبارزاتی و مجاهدت در رژیم طاغوت تا وقوع انقلاب اسلامی، مسئولیت‌های حاکمیتی مختلف سال ۶۸ و مهم‌تر از همه [بالغ بر سه دهه] فرماندهی کل نیروهای مسلح کشور از پیشینه‌ای غنی درخشان برخوردار هستند (خراسانی و دیگران، ۱۳۹۶: ۴). از طرفی بر اساس قانون اساسی ج.ا.ایران (اصل ۱۰۷)، ولی فقیه عالی‌ترین مقام رسمی نظام سیاسی، جایگاه مهندسی نظام و حفظ خط و جهت نظام و جلوگیری از انحراف به چپ و راست و نیز محور قدرت و فصل‌به‌فصل در حاکمیت نظام اسلامی است و قانون اساسی زمینه تحقق رهبری فقیه جامع‌الشرایط را به‌عنوان فرماندهی کل قوا را فراهم آورده است. بر اساس قانون اساسی ج.ا.ایران (اصل ۱۱۰)، تعیین سیاست‌های دفاعی - امنیتی از طریق شورای عالی امنیت ملی، فرماندهی کل نیروهای مسلح و اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها، عزل و نصب فرماندهان عالی‌رتبه نیروهای مسلح و عزل رئیس‌جمهور با ولی فقیه است. از این رو، نظام جمهوری اسلامی ایران و ساختار دفاعی آنکه در راستای تحقق اهداف خود برای حفظ استقلال، تمامیت ارضی و اقتدار کشور از راهبردها و رهنمودهای حکیمانه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) پیروی می‌کند، باید بر اساس جوهر و شاکله رهنمودهای ایشان استوار گردد. چراکه زمینه عملیاتی شدن دستورات و آموزه‌های اسلام، در گفتار و سخنان مدبرانه ایشان ظهور یافته و قابل‌درک هست. با توجه به اینکه معظم له مسئولیت‌های خطیر رهبری انقلاب اسلامی و فرماندهی کل قوا برعهده‌گرفته‌اند، شناخت همه‌جانبه و ساختارمند دیدگاه‌های ایشان به همراه فهم ژرف و موşkافانه معظم له از تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، ذخیره ارزشمندی است که در طراحی و شکل‌گیری استراتژی سیاسی،

دفاعی، امنیتی کشورمان مؤثر و تأثیرگذار خواهد بود. از آنجا که، بخش دفاعی و امنیت کشور در چشم‌انداز ۱۴۰۴، یکی از محوری‌ترین بخش‌های پیشرفت امنیت آفرین کشور است و وجود نقشه‌ای مدون و مشخص بر اساس بیانات فرمانده معظم کل قوا (مدظله) که راهگشا و الگوی حرکتی بخش جهاد در قالب یک منظومه باشد، می‌تواند تأثیر به‌سزایی در موفقیت راهبردهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، دفاعی و امنیتی کشور در افق پیش رو داشته باشد.

در همین راستا این پژوهش با مدنظر قراردادن مسئله فوق در پی شناسایی و استخراج مفاهیم برجسته و تعیین مقوله‌های اصلی اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) برای طراحی الگوی «نظام‌مند» در خصوص جهاد تبیین است.

از این‌رو هدف این پژوهش: طراحی الگوی «نظام‌مند» جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) است.

سؤال پژوهش نیز آن است که الگوی «نظام‌مند» جهاد تبیین در اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) به چه صورت است؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

آراء و اندیشه‌های فرماندهی معظم کل قوا (مدظله)، به‌منظور دستیابی به استقلال و تدوین استراتژی سیاسی، فرهنگی و دفاعی - امنیتی و... بومی، به‌خصوص در عرصه فرهنگ خودی، از اهمیت والایی برخوردار است. ارزش و اهمیت جهاد تبیین در کلام معظم له به این دلیل است که اندیشه ایشان مبتنی بر قرآن و عترت، تجارب تاریخی صدر اسلام، تاریخ منطقه و تاریخ ج.ا.ایران است. رهبر معظم انقلاب اسلامی تنها شخصی در جمهوری اسلامی ایران هستند که علاوه بر داشتن تجربه ریاست جمهوری دوره جنگ تحمیلی، به مدت نزدیک به سه دهه (۳۴ سال)، مسئولیت رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران را عهده داشته‌اند و به همین دلیل از منظر تجربه و اشرافیت در امور مختلف سیاسی، فرهنگی و دفاعی - امنیتی در جایگاه منحصره‌فردی قرار دارند. تا جایی که می‌توان گفت، تدابیر رهبر معظم انقلاب اسلامی مهم‌ترین رکن اقتدار بخش برای تأمین امنیت ملی و منافع ملی کشور است؛ لذا بکار بردن روشی مناسب برای استفاده «نظام‌مند» و «هدفمند» از این بیانات و تفهیم آن در راستای تعمیق گفت‌وگو و به‌کارگیری اندیشه ارزشی - هنجاری ایشان در زمینه‌های مختلف از جمله در

حوزه جهاد تبیین، از اهمیت بالایی برخوردار است. جهاد تبیین دارای اصول و الزاماتی است که باید استخراج و بیان شود. البته تبیین و روشنگری به طور حتم به ضرر برخی افراد، گروه‌ها و ... تمام خواهد شد و آن‌ها نیز با تمام توان خود می‌کوشند با آن مقابله کنند؛ از این رو باید ایمان، تقوا و توکل به خدا را در وجود خود تقویت کرد؛ زیرا ایمان، تقوا و توکل بر خدا جزء اصول اساسی تبیین و روشنگری است. هر فرد در مسیر جهاد تبیین و رسالت روشنگری باید مراقب باشد که گرفتار خرافات و شایعات نشود تا در مخاطب ایجاد ناامیدی نکند؛ بنابراین تحقیق درباره مسائل، یکی از اصول اولیه رسالت تبیین است؛ زیرا بنا بر دستورات اسلامی نباید از آنچه به آن علم نداریم، پیروی کنیم: «وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ» (اسراء ۳۶)؛ لذا یکی از الزامات جهاد تبیین و رسالت روشنگری، هم‌افق و هم‌راستا بودن محتوای ارائه شده با نقشه کلان محتوایی انقلاب است. هم‌افقی با ولی جامعه خیلی مهم است. ضرورت جهاد تبیین، مبارزه با دشمن است. دشمنی که استاد تحریف و قلب حقایق و عملیات روانی است. دشمن که امروز در قالب جریان ضدانقلاب و رسانه‌های تابعه آن ظهور دارد، از عملیات روانی، هدفی مهم و بنیادی را دنبال می‌کند و آن هم تبدیل عملیات روانی به عملیات میدانی است. به بیان دیگر، تمام این سیاه‌نمایی‌ها، نفرت‌پراکنی‌ها، تشویش‌ها و اعتماد زدایی‌ها که صورت می‌گیرد را نباید تنها یک جنگ روانی برای القای یک سلسله پیام‌ها در ذهن مخاطب دانست؛ بلکه این فرایندهای روانی مذکور که در لباس عملیات رسانه‌ای محقق می‌شوند، در عین اینکه خودشان هدف هستند، وسایل و ابزاری برای تحقق یک هدف اصلی‌تر یعنی ایجاد آشوب و برهم‌زدن نظم اجتماع برای سلطه بر جامعه اسلامی هستند. ضمن اینکه فقدان توجه به این موضوع، توطئه‌ها و حمله‌های نرم دشمن علیه ج.ا.ایران و ارتش را تقویت می‌کند. از این رو، به دلیل وجود تهدیدات متعدد بر علیه ماهیت و هویت نظام و انقلاب اسلامی تدوین منظومه اندیشه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله) برای نهادهای اساسی متولی سیاست و دفاع از کشور و انقلاب، در راستای تبیین مفاهیم و مؤلفه‌ها و ترسیم الگو و اجرای راهبردها و برنامه‌های سیاسی، اقتصادی و دفاعی - امنیتی به منظور دفاع همه‌جانبه، افزایش قدرت بازدارندگی، اقتدار و امنیت پایدار در مقابل هرگونه تهاجم سخت، نرم و هوشمند دشمن ضروری به نظر می‌رسد.

ادبیات نظری

جهاد

جهاد در لغت از ریشهٔ «جهد» به فتح اول و ضم آن به معنای سختی و مشقت و هرگونه تلاش توأم با رنج است (معین، ۱۳۸۶: ۱۲۵۷). در اسلام جهاد، جنگیدن در راه حق است. در فرهنگ عربی المنجد که جهد گاهی به معنای حداکثر توان و طاقت و گاهی به معنای سختی و دشواری به کار می‌رود و مجاهده یعنی به‌کارگیری آنچه در توان است. در اصطلاح جهاد مبارزه برای دفاع از دین است (قاضی، ۱۳۸۷: ۴۴). جهاد به‌عنوان یکی از آموزه‌های مهم اسلامی در اندیشه شیعه و به‌ویژه رویکرد انقلاب اسلامی در این زمینه دارای ظرفیت عملی است. توجه به ابعاد مختلف جهاد به‌عنوان الگوی مبارزه با موانع و مشکلات و نیز ایجاد زمینه‌های فردی و اجتماعی توسعه و تمدن‌سازی در جوامع اسلامی ضروری است (مهیدیان و دیگران، ۱۴۰۱: ۲۹).

وجوب و فضیلت جهاد

در میان آیات جهاد، یکی از آیاتی که بر وجوب آن دلالت دارند، آیه ۲۱۶ سورهٔ بقره است که می‌فرماید: «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ...» لفظ «کتب» در آیه به معنای (واجب شد) آمده است؛ زیرا معمولاً قضای مبرم و حکم حتمی الهی که فریضه است به «کتب» تعبیر می‌شود (دریایی، ۱۳۹۷: ۵۶). در فضیلت جهاد آیات و روایات فراوانی وارد شده است، چنان‌چه در آیه‌ای می‌خوانیم: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَّرصُوقٌ؛ در حقیقت خدا دوست دارد کسانی را که در راه او صف در صف چنان‌که گویی بنیانی ریخته شده از سرب‌اند جهاد می‌کنند» (سبحانی، ۱۳۷۵: ۱۲). همچنین پیامبر (ص) می‌فرماید: «اعمال همهٔ بندگان نزد مجاهدان در راه خدا نیست، مگر به‌مانند پرستویی دریایی که با منقار خود مقداری آب از دریا برداشته است» (سیاح، ۱۳۷۷: ۲۰۴). هدف از جهاد در اسلام تنها در راه خدا بودن است؛ لذا قرآن کریم در ده مورد جهاد و در ده مورد قتال را با لفظ «فِي سَبِيلِ اللَّهِ» آورده است (نوری، ۱۳۹۵: ۶۷). هدفی را که اسلام برای جهاد مشخص نموده، در تمام ابعاد جنگ اثرگذار است و کمیت و کیفیت جنگ و نوع سلاح و چگونگی رفتار با اسیران را به رنگ «فِي سَبِيلِ اللَّهِ» درمی‌آورد؛ بنابراین هرگاه پیکار در راه خدا شد تعدی و تجاوز روا

ناست (وحیدی، ۱۳۸۴: ۳۴). جهاد به چند منظور و با چند انگیزه صورت می‌گیرد:

۱- دفاع؛ دفاع امری است که در فطرت همه موجودات از جمله انسان لحاظ گردیده است و اگر امر دفاع نباشد و مظلوم در برابر ظالم سکوت کند، قطعاً زمین را فساد فرا خواهد گرفت (مدیرشانه چی، ۱۳۸۲: ۲۳۵). حق دفاع از خود یا اموال خود در مقابل صدمه‌ای که از ناحیه دیگری وارد می‌شود، حق دفاع مشروع است (جعفری و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۰).

۲- رفع مانع از ایمان و توحید؛ بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام، توحید همانند آزادی یکی از حقوق مربوط به تمامی انسان‌ها و دفاع از آن امری مشروع و پسندیده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۹: ۱۳۲).

۳- آزادی دعوت و رفع مانع از تبلیغ؛ از آن جا که خداوند دستورات و برنامه‌هایی را توسط پیامبران برای خوشبختی و تکامل همه انسان‌ها فرستاده است؛ بنابراین تمام انسان‌ها نیز حق دارند که آن را بشنوند؛ لذا اگر کسانی مانع از حق ایشان شوند، اسلام دستور بر جهاد با ایشان را صادر فرموده است (شکوری، ۱۳۷۸: ۲۴).

۴- یاری مظلومان؛ بر اساس آیه ۷۵ سوره نساء مبارزه برای رهایی مستضعفان از ظلم ستمگران، اعانت برادران مؤمن و دفع ظلم از ایشان واجب می‌شود چرا که از نظر اسلام بی تفاوتی در برابر مظلومیت مستضعفان گناه است (فرازی، ۱۳۷۷: ۹۴).

جهاد تبیین

جهاد تبیین در معنای خاصش، ناظر به تقابل عملیاتی با جریان رسانه‌ای دشمن - اعم از پدافند و آفند رسانه‌ای - است (محمودی، ۱۴۰۱: ۲). "جهاد تبیین" یکی از مسائل مهمی است که رهبر معظم انقلاب در سال ۱۴۰۰ بارها بدان اشاره کردند و آن را فریضه قطعی و فوری بیان فرمودند است. جوهره بیانات رهبر انقلاب در روز اربعین خطاب به دانشجویان، مفهومی بود که رسانه‌ها و کاربران فضای مجازی از آن به‌عنوان «جهاد تبیین» نام بردند. ایشان در این بیانات خاطر نشان کردند: «خیلی از حقایق هست که باید تبیین بشود. در قبال این حرکت گمراه کننده‌ای که از صد طرف به سمت ملت ایران سرازیر است و تأثیر گذاری بر افکار عمومی که یکی از هدف‌های بزرگ دشمنان ایران و اسلام و انقلاب اسلامی است... «حرکت تبیین» خنثی کننده این توطئه دشمن و این حرکت دشمن است. این فضای عمومی در کنار مشکلاتی

که ممکن است به وجود بیاورد، برکات بزرگی هم دارد؛ می‌توانید افکار درست را، افکار صحیح را منتشر کنید، پاسخ به اشکالات را، پاسخ به ابهام‌آفرینی‌ها را در این فضا با استفاده از این امکان منتشر کنید و می‌توانید در این زمینه به معنای واقعی کلمه جهاد کنید» (بیانات ۱۴۰۰/۷/۵). تبیین، یعنی بیان حقیقت و از بین بردن غبار جهالت و تحریف از اذهان. ذهن انسان ممکن است دچار ابهام شود، مورد تحریف قرار گیرد و دشمن یا هر فرد دیگری آن را از مسیر حقیقی و عقلانی خودش منحرف کند. مقام معظم رهبری مدظله‌العالی در موارد متعددی اساس روش اسلامی و انقلابی را تبیین دانسته‌اند؛ چنان‌که یکی از موارد امر به معروف و نهی از منکر نیز همین مسئله است. اگر چه رهبر انقلاب همواره قشر نخبگان، طلاب و دانشجویان را به تبیین فراخوانده بودند، اما اکنون مخاطب عام را به این امر دعوت کرده و از همگان خواسته‌اند در حوزه خود تأثیرگذار باشند و نسبت به شرایط کنونی جامعه و جهان بی‌تفاوت نباشند. از همین روست که در توصیه به پرستاران می‌فرماید: «شما روایت کنید حقایق جامعه خودتان و کشور خودتان و انقلابتان را. شما اگر روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند؛ شما اگر انقلاب را روایت نکنید، دشمن روایت می‌کند» (بیانات ۱۴۰۰/۹/۲۱).

از نظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) جهاد تبیین، مهم‌ترین عرصه جهاد است؛ زیرا اکنون دشمن با هزاران دستگاه رسانه‌ای و خبری دست به جنگ روانی زده است تا با وارونه جلوه‌دادن واقعیت‌ها، رابطه مؤمنانه مؤمنین را قطع کند. از این‌رو باید با تبیین و روشن‌گری، حقیقت‌ها را برای همگان بیان کرد. ایشان در توصیه دیگری به فعالیت هزاران دستگاه دشمن برای مبارزه با اسلام و انقلاب اسلامی اشاره و بر جهاد تبیین به‌عنوان مهم‌ترین عرصه جهاد تأکید می‌کنند (بیانات ۱۴۰۰/۱۱/۳).

ویژگی‌های جهاد تبیین

مهم‌ترین ویژگی‌های جهاد تبیین عبارت‌اند از:

- تبیین باید منطقی و حکیمانه باشد. باید از هر چیز غیرواقع اجتناب شود؛ زیرا ما آن‌قدر حقایق داریم که هرگز نیاز نداریم حتی به شکل مغالطه‌آمیز بیان غیر حقی را در ترویج و تبیین خود راه دهیم؛
- تبیین باید هنرمندانه باشد؛ یعنی جذابیت و استفاده از قالب‌های هنری گوناگون برای نفوذ

روشنگری در دل و جان افراد؛

- تبیین و روشنگری در عرصه‌های مختلف جغرافیایی مدنظر باشد؛ ما باید هم جهان را و هم امت اسلام را و هم ملت و کشور را و هم منطقه کوچک که در آن قرار داریم موردتوجه و برنامه‌ریزی قرار دهیم؛

- تبیین و روشنگری باید مردم پایه و مردم بنیان باشد. ما بر پایه رویش و انگیزه‌های مردم و مشارکت جدی آنها توانستیم انقلاب را رقم بزنیم و جهش‌های بزرگ را تجربه کنیم؛

- جوان‌گرایی در حرکت تبیین و مشارکت بخشی به نقش جوان به‌ویژه جوانان دانش‌آموز، دانشجو، فعالان فرهنگی، هنری و اجتماعی است؛

- حفظ و تقویت روحیه و نشاط جهادی و انقلابی است با حفظ اصول سابق؛

- و سرانجام داشتن استراتژی و برنامه و سامانه منظم و منسجم در مراکز فرماندهی و متناسب با جامعه هدف در هر بخشی (محمودی، ۱۴۰۱: ۶-۵).

پیشینه و تاریخچه موضوع پژوهش

با بررسی‌های صورت‌گرفته مشخص گردید در خصوص موضوع این مقاله پژوهش‌های مرتبطی به شرح جدول زیر صورت‌گرفته است

ردیف	پژوهشگر	عنوان پژوهش	سال	نتایج
۱	شیرین پور ابراهیم	استعاره جهاد و پایداری در گفتمان و ایدئولوژی رهبری؛ رویکرد شناختی	۱۳۹۵	استعاره جهاد را به‌عنوان استعاره‌ای کلان سیاسی، زیرساخت بسیاری از مفهومی‌سازی‌های استعاری در گفتمان سیاسی مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار می‌دهد. از نظر نویسنده توجه به استعاره جهاد در اندیشه رهبری ناشی از شرایط ویژه نظام سیاسی ایران و جهان اسلام در برابر نظام سلطه است.

مدل نظام‌مند جهاد تبیین در اندیشهٔ مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله تعالی)/ ۹

<p>بنیاد جهاد در اسلام به اقداماتی اشاره دارد که از رهگذر نقد قدرت‌های نامشروع حاکم، به نفع رژیم‌ها و سیاست‌های آنها منتهی می‌شود. از این‌رو، مطابق این بررسی، جهاد در اسلام به‌عنوان راهبردی نرم‌افزارگرایانه مطرح می‌شود. نویسندگان در ادامه پژوهش جهاد را به گونه‌های مختلف: جهاد الهی، جهاد توحیدی، جهاد فی سبیل الله، جهاد مساعدتی، جهاد همه‌جانبه و عمومی تقسیم می‌نمایند.</p>	<p>۱۳۹۳</p>	<p>تبیین راهبرد نرم‌افزارگرایانه جهاد در قرآن کریم</p>	<p>محمد جانی پور و محمدرضا ستوده نیا</p>	<p>۲</p>
<p>باتوجه به ویژگی‌های که برای این نوع از جهاد در قرآن، روایات و آرای تفسیری بیان شده، جهاد کبیر، «بسته جامعی از فعالیت‌های غیرنظامی مقابله با دشمن است». از نظر نویسندگان شباهت استفاده از ابزارهای غیرنظامی در دو مقوله جهاد کبیر و قدرت نرم، تداعی گر همسانی و مطابقت این دو مفهوم است.</p>	<p>۱۳۹۹</p>	<p>بررسی رابطه جهاد کبیر و قدرت نرم</p>	<p>حمید مروجی طبسی، محمدعلی رضایی اصفهانی و رحمان عشریه</p>	<p>۳</p>
<p>نویسندگان در این پژوهش جهاد را به‌عنوان یکی از مبانی دفاع مقدس در قرآن کریم مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند. بر اساس نتایج این تحقیق، اسلام دین بی تفاوتی و بی‌خیالی نیست و خود را در مقابل همه آحاد جامعه مسئول می‌داند. از نظر نویسندگان اسلام زیر بار ظلم و ستم و تجاوز دشمن رفتن را نمی‌رود و دستور به جهاد دفاعی برای حریت و استقلال سرزمین خود، دفع فساد تبه‌کاران، گرفتن حقوق خود و هموعان، رفع فتنه، عزت اسلام، عدم تمرکز قدرت در دست سلطه‌طلبان است.</p>	<p>۱۳۹۴</p>	<p>بررسی و تبیین جایگاه جهاد به‌عنوان یکی از مبانی دفاع مقدس در قرآن کریم</p>	<p>عباسعلی رستمی نسب و مریم ابراهیمی</p>	<p>۴</p>
<p>در این پژوهش نویسنده به این نتیجه می‌رسد که وهابیت با تفسیر انحرافی از آیات جهاد، قتال و روایات ضعیف دیگر مسلمانان را بدعت‌گذار و کافر معرفی کرده است و با عنوان جهاد به قتل و کشتار دیگر مسلمانان می‌پردازد. در حالی که اسلام حقیقی دین رحمت و مودت است و هرگونه قتل و کشتار</p>	<p>۱۴۰۰</p>	<p>جهاد نو، تفسیر بدعی وهابیت از آیات جهاد</p>	<p>فاطمه زاهدی</p>	<p></p>

انسان بی‌گناه را محکوم می‌کند.				
نویسنده به این نتیجه می‌رسد که «جهاد تبیین» در فضای مجازی یک جریان جهادی و انقلابی اصیل برای ابهام‌زدایی از شبهات، اخبار جعلی و تحریف در سطح جامعه است. از نظر نویسنده دشمن در فضای مجازی از انواع ترندها و فناوری‌ها برای مهندسی ذهن، گمراهی و تحریف واقعیت استفاده می‌کند و لذا آمادگی در این عرصه برای مقابله با آن مهم است.	۱۴۰۱	جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب (حفظه‌الله)	محسن محمودی	۵

در مجموع، بررسی ادبیات و پیشینه موضوع بیانگر این است که پژوهش حاضر در موارد زیر با تحقیقات قبل از خود متمایز است: تاکنون پژوهشی که هم از نظر موضوعی و هم از نظر چارچوب نظری با موضوع و چارچوب این پژوهش کار شده باشد یافت نشد؛ برخی از پژوهش‌ها فقط به مباحث نظری پرداخته شده؛ برخی دیگر علاوه بر چارچوب نظری وارد مباحث مصداقی شده‌اند؛ اما با موضوع این پژوهش متفاوت هستند. تعدادی از تحقیقات انجام شده هم که روی اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری کار کرده‌اند از نظر روش‌شناسی با این پژوهش متمایز هستند. در نهایت می‌توان گفت پژوهش حاضر به‌صورت خاص در پی طراحی مدل و الگوی نظام‌مند اندیشه مقام معظم رهبری در حوزه جهاد تبیین است که سابقه‌ای مشابه آن یافت نشده است.

روش‌شناسی پژوهش

نوع و روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش کیفی است که در آن برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نظریه «داده‌بنیاد»^۱ استفاده می‌شود. این مطالعه از نظر هدف، اکتشافی و به دنبال ایجاد دانش و بصیرت و درک بهتر از پدیده مورد بررسی است. اجرای این پژوهش به‌منظور پاسخ به این سؤال صورت می‌پذیرد که مفاهیم شاخص و مقوله‌های اصلی و الگوی نظری اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص جهاد تبیین کدام‌اند؟

پاسخ به این سؤال با بررسی و تحلیل اندیشه فرماندهی کل قوا در خصوص دفاع - به‌عنوان

یکی از متولیان امر در کشور، به روش استقرایی صورت گرفته تا مفاهیم و مقوله‌های اصلی را در این زمینه مورد شناسایی قرار گیرد تا بتوان با تصویر روشن‌تر و کارآمدتری از اندیشه معظم له در خصوص دفاع، مدل و الگوی موردنظر ایشان را ترسیم نمود.

مطالعه و بررسی پیشینه و ادبیات نظری این پژوهش نشان‌دهنده اهمیت و ضرورت مقوله‌های جهاد و انواع آن به‌خصوص جهاد تبیین از منظر مقام معظم رهبری (مدظله) است. باتوجه به اینکه پژوهش‌های صورت گرفته به مدل نظام‌مند راهبردهای نظامی - دفاعی تأثیرگذار بر قدرت بازدارندگی کشور منتهی نشده‌اند، این پژوهش با خوانش هدفمند و نظام‌مند اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا برای اهداف متصور صورت گرفته است.

روایی این پژوهش در دو بعد مدنظر قرار گرفته است. نخست اینکه اندیشه دفاعی رهبر معظم انقلاب به‌عنوان کسی که بیش از سه دهه مسئولیت فرماندهی کل نیروهای مسلح کشور را بر عهده داشته است، از بالاترین درجه اعتبار برخوردار است. ضمن اینکه مفاهیم، مقوله‌ها و در نهایت مدل ارائه شده پس از تبادل نظر با تعداد ۸ نفر از صاحب‌نظران در حوزه‌های مرتبط به‌دست آمده و دیدگاه‌های اصلاحی آنها نیز اعمال گردیده است.

در خصوص پایایی نیز، هر سه گام ۱- کدگذاری باز، ۲- کدگذاری محوری و ۳- کدگذاری انتخابی متن خوانش شده بیانات، توسط سه نفر از پژوهشگران در مراحل مختلف کدگذاری، استخراج مفاهیم و احصاء مقوله‌ها صورت گرفته و نتایج به‌دست آمده با هم همپوشانی کاملی داشته است. لازم به ذکر است در استخراج و احصاء مفاهیم و مقوله‌های به‌دست آمده، دیدگاه تکمیلی ۶ نفر از صاحب‌نظران لحاظ گردیده است.

بیکره تحقیق

پژوهش حاضر بر مبنای بیانات و اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص جهاد تبیین صورت گرفته است.

متغیرهای تحقیق

این پژوهش از نوع اکتشافی و استقرایی است و به‌صورت کیفی با روش داده‌بنیاد انجام می‌شود، اما در کلیت پژوهش موضوع دفاع در بیانات و اندیشه مقام معظم رهبری، مورد بررسی

و تحلیل قرار می‌گیرد.

ابزارهای گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری داده‌های پژوهش حاضر، شامل فیش‌برداری (کتابخانه‌ای)، استفاده از مراجع و منابع علمی و همچنین دیدگاه مسئولان مربوطه از وبگاه‌های رسمی و معتبر و همچنین به‌منظور بررسی و تحلیل بیانات مقام معظم رهبری، داده‌های بیانات از نرم‌افزار حدیث ولایت در خصوص دفاع مورد مطالعه قرار گرفته و از طریق سازمان‌دهی و ارتباط داده‌ها با یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

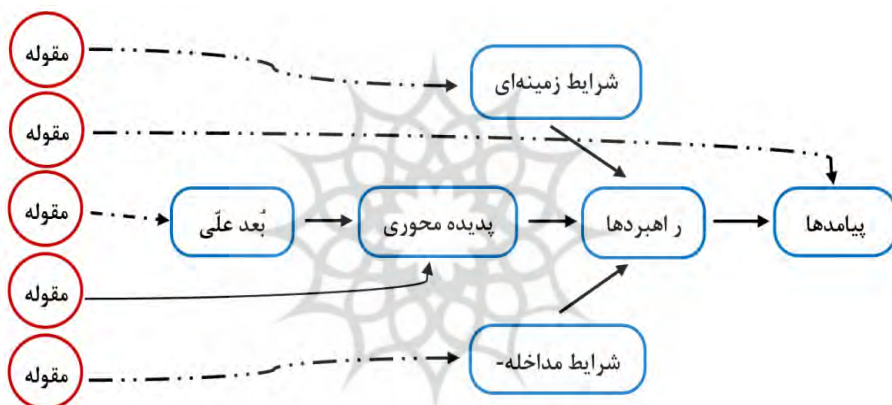
روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش روش داده‌بنیاد است. در همین راستا برای فرایند تجزیه و تحلیل و الگوسازی، سه‌گام صورت می‌گیرد:

۱- در گام اول (کدگذاری باز)؛ خواندن و مطالعه دقیق بیانات و اندیشه‌ها، فیش‌برداری مطالب و مفاهیم مهم و کدگذاری باز آن‌ها برای تعیین مفاهیم^۱ شاخص حاوی پیام صورت گرفته است. کاری که در این مرحله صورت گرفته بخشی از تحلیل است که با عنوان کدگذاری باز یا اولیه شناخته می‌شود و در آن مفاهیم اصلی و فرعی بیانات شناسایی شده است. در این مرحله ۱۱۳ کد (در قالب مفهوم و زیر مفهوم) از طریق پرسیدن سؤالات و انجام مقایسه‌ها شناسایی و استخراج شده است.

۲- گام دوم (کدگذاری محوری)؛ بازخوانی و سؤال کردن درباره مؤلفه‌های شاخص، انجام مقایسه، فکرکردن و کدگذاری محوری و تعیین مقوله‌ها برای ترسیم و طراحی الگو است. در این مرحله از پژوهش حاضر تعداد ۶ مقوله اصلی و تعداد ۱۵ مقوله فرعی به دست آمده است. در این مرحله با توجه به عناصر نظریه داده‌بنیاد (شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، پیامدها و راهبردها) پدیده محوری تعیین، ارتباط سایر عناصر با آن مشخص و گزاره‌های حکمی (قضایا) پژوهش بیان گردیده است. گزاره‌های حکمی فرضیه‌هایی

است که روابط بین مقوله‌ها و عناصر با پدیده محوری را در الگوی ارائه شده روشن می‌کنند (شکل ۲).

«شرایط علی»: مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند؛
«زمینه»: شرایط عامی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند؛
«مقوله محوری»: یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرایند است؛
«شرایط مداخله‌گر»: شرایط خاصی که بر راهبردهای تأثیر می‌گذارند؛
«راهبردها»: کنش‌ها یا برهم‌کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود؛
«پیامدها»: خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها (احمدی، ۱۳۹۹: ۸۸).

شکل ۱: مدل پارادایمی کدگذاری محوری (مه‌دیان و ترکاشوند، ۱۳۹۹، ۳۲)

۳- گام سوم (کدگذاری انتخابی)؛ برای تفسیر و تبیین الگو و مدل استخراج‌شده است. در این سطح سعی می‌شود با کنار هم قراردادن مقوله‌ها حول مقوله محوری، به‌عنوان مضمون اصلی یک روایت تئوریک برای پدیده ارائه‌شده و ضمن آن، حول و حوش این رشته اصلی، بین مفاهیم و مقوله‌ها، ارتباطی نظام‌مند ایجاد شود و مدل نظام‌مند ترسیم و ارائه گردیده است.

یافته‌های پژوهش

مرحله اول: کدگذاری باز شامل (استخراج کدها و احصاء مفاهیم)

در این بخش از پژوهش در راستای اهداف پژوهش یعنی: طراحی الگوی «نظام‌مند» اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص جهاد تبیین به‌عنوان هدف نهایی و اصلی پژوهش و عنوان اهداف مقدماتی و فرعی پژوهش یعنی:

شناسایی و استخراج مفاهیم برجسته اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در

خصوص جهاد تبیین

تعیین مقوله‌های اصلی اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص جهاد تبیین؛ بیانات و مکتوبات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۱ به صورتی هدفمند و نظام‌مند به‌گونه‌ای که بتوان عصاره بینش فرماندهی معظم کل قوا را استخراج، مفهوم‌سازی، مقوله‌سازی و سپس مدل پردازی نمود، مورد خوانش قرار گرفته است.

در همین راستا در مرحله اول در راستای کدگذاری باز اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص دفاع ایران، فیش‌برداری مطالب و کدگذاری باز آن‌ها برای تعیین مفاهیم شاخص حاوی پیام صورت‌گرفته است. در این مرحله تعداد ۱۴۷ گزاره در قالب ۱۱۳ مفهوم استخراج گردیده است.

مرحله دوم: کدگذاری محوری

در این مرحله مقوله‌ها و مفاهیم اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) احصاء گردیدند. مقوله‌های اصلی اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در حوزه جهاد تبیین عبارت‌اند از:

- ۱- مقوله علی (اهمیت و ضرورت جهاد تبیین)
- ۲- مقوله محوری (موضوع و مسئله جهاد تبیین)
- ۳- مقوله شرایط زمینه‌ای (عوامل بسترساز و زمینه‌ای در جهاد تبیین)
- ۴- مقوله شرایط مداخله‌گر (شرایط مداخله‌گر در جهاد تبیین)
- ۵- مقوله راهبردها (راهبردهای جهاد تبیین)

۶- مقوله پیامدها (پیامدها و نتایج جهاد تبیین)

بر اساس روش تحقیق و تجزیه و تحلیل صورت گرفته در این پژوهش یافته‌های زیر حاصل گردیده است:

جدول شماره (۱) شرایط علی

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
شرایط علی	اهمیت و ضرورت جهاد تبیین	فریضه بودن تبیین	۱
		ضرورت اقناع فکرها و دل‌ها	۱
		تبیین برای مقاله به جنگ نرم پیچیده دشمن	۱
		بیان حرف‌های ناگفته	۱
		تبیین و روشنگری	۱
		تبیین همان جهاد به معنی واقعی	۱
		شناخت دقیق و تبیین مختصات نقشه‌ی دشمنان	۱
		توجه جوانان و دانشجویان به مسئله تبیین	۱
		گمراهی به خاطر عدم تبیین درست	۱
		ایجاد سردرگمی بدون تبیین هدفها	۱
		مقابله با غرض‌ورزی غرض‌ورزان	۱
		تبیین و روشنگری برای جهاد کبیر	۱
		تبیین نیاز به تحول	۱
		وجود تبیین در صدر اسلام	۱
		ضرورت تبیین هدف استکبار	۱
		نگرانی از تهاجم فرهنگی	۱
		حرکت روشنگرانه تبیین	۱
		تبیین و روشنگری مهم‌ترین عرصه جهاد	۱
جایگاه تبیین، روشنگری، بیان منطقی، مستدل و دور از هو و جنجال در کار انقلاب	۱		
گم‌شدن راه با تبیین بد	۱		

جدول شماره (۲) مقوله محوری (موضوع و مسئله جهاد تبیین)

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
مقوله محوری: موضوع و مسئله تبیین	تبیین در حوزه مسائل فرهنگی - اعتقادی	تبیین هدف انبیای الهی	۲
		تبیین مکتب اهل بیت	۴
		تبیین ارزش‌ها و آرمان‌های انقلاب	۱
		تبیین در حوزه فرهنگ	۱
		تبیین سبک زندگی اسلامی ایرانی	۲
	تبیین در حوزه مسائل سیاسی-اقتصادی و...	تبیین در زمینه آیین‌های حکمرانی اسلامی	۱
		تبیین در مسائل حساس کشور	۱
		تبیین کارهای اقتصادی	۱
		تبیین کارهای علمی و تحقیقاتی	۱
		تبیین حقایق جامعه	۱
		تبیین نیاز به تحول	۱
		تبیین سیاست‌های دستگاه‌های کشور	۲

جدول شماره (۳) شرایط زمینه‌ای و عوامل بسترساز در جهاد تبیین

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
شرایط زمینه‌ای تبیین	نقش مراسمات و مناسبت‌ها در جهاد تبیین	ظرفیت خطبه نماز جمعه برای تبیین	۱
		نماز جمعه فرصت تبیین	۱
		هیئت حسینی	۱
		بستر جهاد تبیین در ایام عاشورا	۱
	نقش اشخاص و جایگاه‌ها در جهاد تبیین	تکلیف تبیین علما	۱
		ظرفیت وصیت‌نامه امام (ره) برای تبیین آینده انقلاب	۱
		نقش حوزه و دانشگاه در تبیین	۱
		ظرفیت روحانیت برای تبیین	۱

جدول شماره (۴) شرایط مداخله‌گر در جهاد تبیین

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
شرایط مداخله‌گر	فضای مجازی	رواج دروغ، تهمت، شایعه و... در فضای مجازی	۱
		عوامل داخلی	اعتقاد نداشتن بعضی از سیاسیون به تبیین
	وجود غرض‌ورزی و غرض‌ورزان		۱
	تلاش بدخواهان داخلی برای به‌اشتباه انداختن جامعه		۱
	عوامل خارجی	دروغ و دروغ‌پردازی دشمن	۱
		ایجاد وسوسه توسط دشمن	۱
		پروپاگاندای دشمن	۱
		تلاش بدخواهان خارجی برای به‌اشتباه انداختن ملت	۱
		رسانه‌های بزرگ دولتی کشورهای غربی	۱
	آتش‌بازی استعمار غربی	۱	

جدول شماره (۵) راهبردهای جهاد تبیین

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
راهبردها	راهبردها در حوزه سیاسی	تبیین و بازتولید مفاهیم انقلاب با ادبیات جدید و مناسب	۱
		افشای منطق استعمار غربی با دلایل روشن برای مردم	۱
		تبیین محتوای قوی و منطق محکم و غنی برای مسائل مهم انقلاب	۱
		تبیین صحیح مبانی اندیشه و رویکرد امام خمینی (ره)	۳
		تبیین مواضع سیاست خارجی رهبری توسط تشکل‌های دانشجویی	۱
		تبیین نظریه‌ی مقاومت در مقابل استکبار	۱
		تبیین شعارهای انقلاب برای تحقق جهاد کبیر	۱
		تبیین برای مقابله پروپاگاندای دشمن	۱
		طرح سؤال توسط مردم و پاسخ به آن‌ها توسط دولت	۱
		تبیین توسط نخبگان و خواص	۱
		تبیین موشکافانه جنگ تحمیلی	۱
		تبیین موانع و دشمن توسط سیاسیون	۱
	تبیین رسانه‌ای قوانین توسط مجلس	۱	
	تبیین ظالم نبودن و مورد ظلم واقع نشدن	۱	
	راهبردها در حوزه اقتصادی	تبدیل مسئله‌ی پیشرفت و عدالت به گفتمان	۱
تبیین با عمل اشرافی و مسرف نبودن		۱	
تبدیل مسائل به برنامه با تبیین درست و علمی		۱	

۱	تبیین با عمل به گفته‌ها	
۱	تبیین با کار درست به‌جای هیاهو و غوغا	
۱	تبیین برخورد با مفسدین	
۱	تبیین کارهای اقتصادی برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن	
۱	تبیین با تکیه بر معارف و مفاهیم عمیق و عالیه اسلام	
۱	تبیین مکتب اهل بیت در هیئت‌ها	
۱	قانع کردن دل‌ها با تبیین	
۱	تبیین حقیقت با زبان‌ها و تعبیرات و ابتکارات مختلف	
۱	برطرف کردن وسوسه‌ها با تبیین	
۱	تبیین رعایت تقوا در فضای مجازی	
۱	تبیین تقوا در خطبه‌های نماز جمعه	
۲	تبیین مسئله‌ی نماز برای مردم (ائمه‌ی جمعه)	
۱	تبیین خطّ صحیح و جاده‌ی روشن و صراط مستقیم توسط ائمه جمعه	
۱	جدا کردن راه پیشرفت و تعالی مادی از بیراهه‌ها و کج‌راه‌ها	
۱	تبیین برای مقاله به جنگ نرم پیچیده دشمن	
۱	جهاد تبیین علیه «تحریف» حقایق	
۱	مبارزه با جنگ نرم دشمن با تبیین مفاهیم عالی اسلامی	
۱	توجه به گسترش آرمان‌ها، اصول، مبانی اصلی و بیانات انقلاب در تبیین	راهبردها در حوزه فرهنگی-اعتقادی-اجتماعی
۱	تبیین اهداف، راه‌ها توسط علما	
۱	قانع کردن دل‌ها با تبیین	
۱	استفاده از ظرفیت هنری کشور برای تبیین	
۱	جدی گرفتن و شبه زدایی از ذهن مخاطبین با جهاد تبیین	
۱	استفاده از تمامی ظرفیت‌های فضای مجازی برای پاسخ به دشمن	
۱	برطرف کردن وسوسه‌ها با تبیین	
۱	تبیین درست و صحیح در حوزه، دانشگاه و به‌خصوص رسانه	
۱	به‌روزرسانی ابزارها در جنگ نرم	
۱	تبیین دستاوردهای علمی و تحقیقی برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن	راهبردها در حوزه علمی-فناوری
۱	تبیین با روش‌های نوین نرم‌افزاری	
۱	تبیین با دلایل روشن، بسیار متین و منطقی و به‌دوراز احساسات بی‌موردِ حجاب	راهبردها در حوزه اجتماعی
۱	تبیین اصل مطلب برای مردم	

جدول شماره (۶) پیامدها و نتایج جهاد تبیین

مقوله	مقوله فرعی	مفاهیم	فراوانی
	نتایج سلبی	خنثی شدن تبلیغات و وسوسه‌های دشمن	۱
		شبه زدایی از ذهن افراد جامعه	۱
		خنثی شدن توطئه و حرکت جنگ نرم دشمن	۱
		جدا نشدن ایمان و باور افراد نسبت شعارهای انقلاب	۱
پیامدها	نتایج ایجابی	جهاد تبیین مکمل جهاد دفاعی	۱
		قانع شدن دل‌ها و قلوب جامعه با جهاد تبیین	۱
		جذب جوانان با جهاد تبیین	۱
		فائق آمدن بر پیش‌زمینه‌های تاریخی و تربیت‌های غلط با تبیین	۱
		آگاه و بصیر نگه‌داشتن مردم	۱
		حصول پیشرفت و عدالت با جهاد تبیین	۱

مرحله سوم، کدگذاری انتخابی

این مرحله برای تفسیر و تبیین الگو و مدل استخراج‌شده صورت گرفته است. در این مرحله بر اساس نتایج دو مرحله کدگذاری قبلی به تولید مدل بر اساس نظریه استراوس کوربین پرداخته شده است. از این‌رو در راستای گام سوم در این پژوهش مدل نظام‌مند از اندیشه‌ی فرمانده معظم کل قوا در خصوص جهاد تبیین ارائه گردیده است. در این خصوص در ابتدا جدول نهایی استخراج‌شده اندیشه‌ی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص دفاع شامل مقوله‌های اصلی و فرعی و مفاهیم آورده شده و در ادامه مدل نظام‌مند ارائه گردیده است.

شکل شماره (۲): الگوی اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در خصوص جهاد تبیین

بحث و نتیجه‌گیری

جهاد تبیین یکی از دستورکارهای بسیار مهم برای مقابله با هرگونه انحراف و تحریف در

گفتمان و ارزش‌های انقلاب اسلامی است که رهبر معظم انقلاب اسلامی بارها و در مقاطع گوناگون بر این مهم تأکید کرده‌اند. شرایط فعلی جامعه باعث شده ضرورت "جهاد تبیین" اهمیت مضاعفی پیدا کند و به همین دلیل رهبر انقلاب روی این عنوان تأکید دارند. جهاد تبیین به معنی مقابله با توطئه دشمن از طریق روشنگری و در معنای خاصش، ناظر به تقابل عملیاتی با جریان رسانه‌ای دشمن - اعم از پدافند و آفند رسانه‌ای - است و یکی از الزامات مسیر گام دوم انقلاب محسوب می‌شود. از این‌رو، این پژوهش در راستای تدوین نظام‌مند منظومه‌ی نگرش‌ها و بینش‌های اندیشه‌ی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) با موضوعیت جهاد تبیین صورت گرفته است. در این خصوص با یک سازوکار روشمند در قالب روش داده‌بنیاد به مطالعه و بررسی بیانات و اندیشه‌ی معظم پرداخته‌شده و تلاش گردیده عصاره بینش ایشان در حوزه جهاد تبیین استخراج، کدگذاری و مفهوم‌سازی شود و پس از دست یافتن به مقوله‌های اصلی و فرعی، الگوی اندیشه‌ی مقام معظم رهبری (مدظله) به‌گونه‌ای «نظام‌مند» و «هدفمند» طراحی گردد. در راستای پاسخ به سه سؤالات پژوهش سه مرحله کدگذاری: (۱) اولیه برای شناسایی کدها و مفاهیم اندیشه‌ی، (۲) کدگذاری محوری برای تعیین مقولات اصلی و فرعی (۳) و درنهایت کدگذاری انتخابی برای ترسیم الگوی «نظام‌مند» اندیشه‌ی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص جهاد تبیین صورت گرفته است. در گام اول پس از کدگذاری اولیه بیانات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله)، تعداد ۱۴۷ گزاره شناسایی و احصاء گردید. پس از بازخوانی گزاره‌ها، ۱۱۳ مفهوم به دست آمد. در راستای گام دوم پژوهش، پس از بازخوانی مفاهیم و کدگذاری محوری ۶ مقوله اصلی شامل:

- ۱- مقوله علی (اهمیت و ضرورت جهاد تبیین)
 - ۲- مقوله محوری (موضوع و مسئله جهاد تبیین)
 - ۳- مقوله شرایط زمینه‌ای (عوامل بسترساز و زمینه‌ای در جهاد تبیین)
 - ۴- مقوله شرایط مداخله‌گر (شرایط مداخله‌گر در جهاد تبیین)
 - ۵- مقوله راهبردها (راهبردهای جهاد تبیین)
 - ۶- مقوله پیامدها (پیامدها و نتایج جهاد تبیین)
- در بین مقوله‌های اصلی راهبردهای جهاد تبیین با بیشترین گزاره از اهمیت بالاتری برخوردار است. در بین در انتها در راستای هدف اصلی پژوهش مدل نظام‌مند اندیشه دفاعی فرماندهی

معظم (مدزله) ترسیم و ارائه گردید.

بر اساس یافته‌های پژوهش جهاد تبیین به دلایل زیر اهمیت و ضرورت دارد:

- ۱- از دیدگاه فرماندهی کل قوا (مدزله) جهاد تبیین فریضه است.
 - ۲- ضرورت اقناع فکرها و دل‌ها با مدنظر قرار دادن واقعیات موجود
 - ۳- جهاد تبیین برای مقاله به جنگ نرم پیچیده دشمن ضرورت دارد
 - ۴- بیان و شنیدن حرف‌های ناگفته مردم توسط مسئولین
 - ۵- جهاد تبیین همان جهاد به معنی واقعی است، از این رو اهمیت و ضرورت جهاد تبیین محرز است
 - ۶- شناخت دقیق و تبیین مختصات نقشه‌ی دشمنان در شرایط کنونی جامعه
 - ۷- تأکید فرماندهی کل قوا (مدزله) بر توجه جوانان و دانشجویان به مسئله تبیین
 - ۸- عدم جهاد تبیین درست دور شدن جامعه از واقعیات و شرایط موجود را در پی خواهد داشت.
 - ۹- بدون تبیین هدف‌ها، سردرگمی به وجود خواهد آمد.
 - ۱۰- تبیین و روشن‌گری در راستای جهاد کبیر است.
 - ۱۱- تحول جامعه در عصر کنونی نیازمند تبیین واقعیات است.
 - ۱۲- وجود تبیین در صدر اسلام
 - ۱۳- نگرانی از جنگ نرم و تهاجم فرهنگی دشمن
 - ۱۴- تبیین و روشن‌گری مهم‌ترین عرصه جهاد است.
 - ۱۵- با تبیین بد و ناصحیح، راه و مسیر گم خواهد شد
- مهم‌ترین عوامل زمینه‌ای و بسترساز در جهاد تبیین عبارت‌اند از:
- الف- مراسمات و مناسبت‌ها از قبیل: نماز جمعه و مراسمات مذهبی
 - ب- اشخاص و جایگاه‌ها (روحانیت و علماء، وصیت‌نامه‌ی امام (ره)، نخبگان فکری و دانشگاهیان)
- مهم‌ترین عوامل مداخله‌گر در موضوع جهاد تبیین عبارت‌اند از:
- الف- فضای مجازی (رواج دروغ، تهمت، شایعه و ... در فضای مجازی)
 - ب- عوامل داخلی (اعتقاد نداشتن بعضی از سیاسیون به مقوله جهاد تبیین، وجود

غرض‌ورزیِ غرض‌ورزان و تلاش بد خواهان داخلی برای به‌اشتباه انداختن جامعه) ج-عوامل خارجی (آتش بیاری استعمار غربی، دروغ و دروغ‌پردازی و ایجاد وسوسه توسط دشمن، پروپاگاندا‌ی رسانه‌های بزرگ دولتی کشورهای غربی برای به‌اشتباه انداختن ملت) راهبردهای جهاد تبیین از نظر رهبر معظم انقلاب (مدظله) نیز عبارت‌اند از:

- ۱- تبیین و بازتولید مفاهیم انقلاب با ادبیات جدید و به‌روز
- ۲- تبیین محتوای قوی و منطق محکم و غنی برای مسائل مهم انقلاب
- ۳- تبیین مواضع سیاست خارجی رهبری معظم انقلاب توسط دانشگاهیان و تشکل‌های دانشجویی
- ۴- تبیین نظریه‌ی مقاومت در مقابل استکبار
- ۵- تبیین شعارهای انقلاب برای تحقق جهاد کبیر در گام دوم انقلاب اسلامی ایران
- ۶- تبیین واقع‌بینانه برای مقابله پروپاگاندا و جنگ رسانه‌ای دشمن
- ۷- طرح سؤال توسط مردم و پاسخ به آن‌ها توسط مسئولان
- ۸- تبیین موانع و سنگ‌اندازی‌های دشمن توسط نخبگان و خواص
- ۹- تبیین واقعی و اثرگذار عملکرد درست و مورد رضایت مردم توسط مسئولان است.
- ۱۰- قانع کردن دل‌ها مردم با کار و عملکرد درست به‌جای هیاهو و غوغا
- ۱۱- تبیین کارهای اقتصادی برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن
- ۱۲- تبیین خطّ صحیح و جاده‌ی روشن و صراط مستقیم توسط نخبگان حوزه و دانشگاه
- ۱۳- جدا کردن راه پیشرفت و تعالی مادی از بیراهه‌ها و کج‌راهه‌ها با تبیین صحیح و عمکرد قابل قبول مسئولان
- ۱۴- تبیین برای مقاله با «تحریف» حقایق و جنگ نرم پیچیده دشمن
- ۱۵- تبیین دستاوردهای علمی و تحقیقاتی کشور برای خنثی کردن وسوسه‌ی دشمن

بر اساس دیدگاه‌های فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در صورت در اجرای راهبردهای ارائه در حوزه جهاد تبیین نتایج و پیامدهای سلبی و ایجابی زیر قابل تصور است:

- ۱- خنثی شدن تبلیغات و وسوسه‌های دشمن
- ۲- شبه‌زدایی از ذهن مخاطبین و خنثی شدن توطئه و حرکت دشمن

- ۳- جدا نشدن ایمان و باور افراد جامعه نسبت شعارهای انقلاب
- ۴- جهاد تبیین با آگاه و بصیر نگاه داشتن مردم، نقش مکمل و تکمیل کننده جهاد دفاعی را خواهد داشت.
- ۵- تبیین درست و صحیح و بجا، قانع شدن دل های مردم را در پی خواهد داشت.
- ۶- حصول توسعه پیشرفت و عدالت در کشور

پیشنهادها:

- ۱- گسترش آگاهی های عمومی در مورد اهمیت، حساسیت و همگانی بودن فریضه جهاد تبیین با محوریت رسانه ملی به منظور تحقق آن در کشور
- ۲- استفاده حداکثری از تمامی ظرفیت های هنری و خلاقانه در جهت آگاهی سازی و شناخت توده های مردم و بدنه جامعه از مفهوم جهاد تبیین و اهمیت رسوخ آن در طبقات مختلف اجتماعی
- ۳- گسترش همایش ها و جلسات آزاداندیشی پیرامون اهمیت روزافزون جهاد تبیین و تبدیل این موضوع به گفتمان غالب و فراگیر در سراسر کشور
- ۴- تبیین و روشننگری باید مردم پایه و مردم بنیان باشد. بر پایه رویش و انگیزه های مردم و مشارکت جدی آن ها توانستیم انقلاب اسلامی رقم خورد و کشور جهش های بزرگ را تجربه کرده است.
- ۵- تلاش در جهت شکل گیری نظام منسجم و کارآمد برای اشاعه هرچه بهتر و مؤثرتر جهاد تبیین در میان دستگاه های مرتبط فرهنگی، آموزشی و حاکمیتی در کشور
- ۶- توجه به همیشگی بودن تهدید، جنگ تبلیغاتی و تداوم دشمنی استکبار و ضرورت آمادگی در برابر آن و کمک به آگاهی جامعه اسلامی و به میدان آوردن ظرفیت همه اقشار و ظرفیت های جامعه، با استفاده از قدرت نرم و هوشمند کشور.

منابع

- قرآن کریم.
- امام خامنه ای (مدظله العالی) (سید علی)، بیانات از سال های ۱۳۶۸ الی ۱۴۰۱. قابل دسترسی در: www.Khamenei.ir
- احمدی، رضا. (۱۳۹۹). مفهوم شناسی جهاد کبیر در قرآن، مجله میثاق، سال دوم، شماره ۸.

- پور ابراهیم، شیرین. (۱۳۹۵). استعاره جهاد و پایداری در گفتمان و ایدئولوژی سیاسی رهبر: رویکرد شناختی، نشریه ادبیات پایداری، سال هشتم، شماره ۱۵، پاییز و زمستان.
- جعفری، سید اصغر، متقی، ابراهیم، حسین خانی، نورالله، قربانی، سعید، لطفی و مرزناکی، رحمان. (۱۳۹۵). درآمدی بر دفاع در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله العالی). تهران: انتشارات دفاع.
- جانی پور، محمد، ستوده نیا، محمدرضا. (۱۳۹۳). تبیین راهبرد نرم افزارگرایانه جهاد در قرآن کریم، تحقیقات علوم قرآن و حدیث، شماره ۲۳، پاییز.
- خراسانی، مصطفی، زکی پور، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص نیروهای مسلح، دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی.
- دریایی، محمدرسول. (۱۳۹۷). پیامبر موعود در تورات و انجیل، بنیاد فرهنگی المهدی، چاپ اول.
- رستمی نسب، عباسعلی، ابراهیمی، مریم. (۱۳۹۴). بررسی و تبیین جایگاه جهاد به عنوان یکی از مبانی دفاع مقدس در قرآن کریم، فصلنامه ادبیات پایداری، شماره ۱۳، پاییز و زمستان.
- زاهدی، فاطمه. (۱۴۰۰). جهاد نو، تفسیر بدعی وهابیت از آیات جهاد، فصلنامه تحقیقات قرآنی و حدیثی، شماره ۵، بهار و تابستان.
- سیاح، احمد. (۱۳۷۷). فرهنگ بزرگ جامع نوین (عربی به فارسی) (۱-۲) ترجمه المنجدولیس معلوف با اضافات، تهران، انتشارات اسلام، چاپ نوزدهم.
- شکوری، ابوالفضل. (۱۳۷۸). فقه سیاسی اسلام، قم: مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی.
- فرازی، صادق. (۱۳۷۷). جهاد و دفاع در اسلام، مرکز تحقیقات اسلامی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، اداره آموزش های عقیدتی سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه.
- قاضی، حسن. (۱۳۸۷). جهاد، قم: انتشارات اسلامی، چاپخانه آفتاب.
- محمودی، محسن. (۱۴۰۱). جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب (حفظه الله)، سومین کنفرانس ملی پدافند سایبری، دانشگاه آزاد مراغه.
- مدیر شانه چی، کاظم. (۱۳۸۲). آیات الاحکام، تهران: انتشارات سمت.
- مروجی طبسی، حمید، رضایی اصفهانی، محمدعلی، عشویه، رحمان. (۱۳۹۹). بررسی رابطه جهاد کبیر و قدرت نرم، فصلنامه مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره ۱، بهار و تابستان.
- معین، محمد. (۱۳۸۶). فرهنگ معین، تهران: انتشارات زرین.
- مکارم شیرازی، ناصر. (۱۳۷۹). تفسیر نمونه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه.
- مهدیان، حسین، ترکاشوند، جلال و ملکی کرم آباد، محمد مهدی. (۱۴۰۱). تبیین نظام‌مند مدل فرماندهی از دیدگاه مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله) با رویکرد داده بنیاد، فصلنامه آموزش علوم دریایی، دوره ۹، شماره ۳۱.

- مهدیان، حسین و ترکاشوند، جلال. (۱۳۹۹). تبیین نظام‌مند اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۸۰.
- نوری، حسین. (۱۳۹۵). جهاد، قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- وحیدی، محمد. (۱۳۸۴). فلسفه و اسرار احکام / ضمایم احکام (۲)، قم، انتشارات عصمت

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی